

VIRKSOMME ORD

<http://virksommeord.uib.no/taler?id=1046>

Einar Gerhardsen

Hva vil vi med vår utenrikspolitikk? (utdrag)

DNA's landsstyremøte

Klekken Turisthotell, 24. oktober 1956

Kilde: Olaf Solumsmoen og Olav Larssen (red.): Med Einar Gerhardsen gjennom 20 år. Oslo 1967, s. 133-136

De vestlige demokratier og Sovjet stod under krigen sammen i en kamp mot nazisme og diktatur. Etter at krigen hadde endt med nederlag for nazismen, sendte demokratiene troppene sine hjem. Sovjet gjorde det ikke. I ly av sovjetiske våpen ble de østeuropeiske land gjort til «folkedemokratier». Kuppet i Tsjekkoslovakia stod for oss som det verste, og det kom til å «vekke» den vestlige verden. For å hindre ytterligere kommunistisk ekspansjon ble NATO dannet som en solidarisk forsvarsorganisasjon. Siden da har ikke noe land i Europa mistet sin frihet. Vi har gjort den erfaring at det «lønner» seg med samhold og med en fast holdning.

NATO's oppgave er forsvar, ikke angrep. Man ville fram til en rimelig militær maktbalanse for å komme på «talefot» med Sovjet. Sovjet er også etter hvert blitt mer til å snakke med. Det kan delvis skyldes NATO, delvis de kjernefysiske våpen og delvis Stalins død og en ny politikk. Hvordan skal vi så møte den nye sovjet-ledelsen og den nye politikken? Det er ikke noe lett spørsmål å svare på. Vi vet ennå for lite. Men vi at det skjer til dels ganske betydningsfulle ting både i Sovjet-Unionen selv og i satellittstatene. Etter våre partimessige erfaringer skal vi møte den nye politikken med en kritisk innstilling. Vi skal ikke glemme at Sovjet av lett forståelige grunner ønsker splittelse i den ikke-kommunistiske verden, innad i landene og mellom landene. Det er fortsatt en dyptgående prinsipiell uenighet mellom Det norske Arbeiderparti og kommunistpartiene. Derfor må vi avvise enhver form for partimessig samarbeid, enhetsfront eller folkefront.

Norge må fortsatt være med i NATO og ha et tilstrekkelig sterkt forsvar. Gir vi opp det forpliktende solidariske samarbeid i NATO før det er skapt et trygt grunnlag for freden, kan alt det som den vestlige verden har ofret på forsvaret, ha vært forgjeves. Vi skal ikke gå til vesentlige endringer i vårt militære forsvar før spørsmålet har vært gjenstand for felles drøftinger i NATO og før en mener at situasjonen gjør det forsvarlig. Eller om vi kan gjøre det som ledd i en avtale om nedrustning under gjensidig kontroll.. Så langt som til dette må jeg si at jeg kjenner meg sikker.

Men jeg har en følelse av at vi nå på en måte står ved en korsvei. Jeg tenker ikke da på Sovjets endrede holdning alene, men også på at NATO's militærprogram vil være gjennomført så snart den tyske kontingenten er på plass. NATO er ikke ment som et mål i seg selv, men som et middel til å løse internasjonale konflikter og sikre freden. Nå har vi snart midlet, kan vi også nå målet? Jeg reiste dette spørsmålet i en samtale med den kanadiske forsvarsminister den 3. september. Han svarte: «Vi kan gjerne si det slik at de militære har løst sin del av oppgaven. Nå er det spørsmål om politikerne kan løse sin.» Det var ingen dårlig måte å stille problemet på.

Både i innenriks- og utenrikspolitikken skal vi gjerne ha et perspektiv. Hvilket perspektiv har vi for utenrikspolitikken? Så vidt jeg kan se, foreligger det tre muligheter:

1. Krig.
2. Fortsatte rustninger og fortsatt oppdeling av verden i en østlig og en vestlig militærblokk.
3. En gradvis tilnærming mellom øst og vest, løsning av tvistespørsmålene og en avtale om nedrustning.

En krig vil nesten alltid være den dårligste utvei. Krigen løser ikke noe problem. Som regel legger den bare spiren til nye motsetninger og nye problemer. En krig med kjernefysiske våpen vil etter det vi nå vet, sannsynligvis bety utslettelse av alt liv på jorden. Et land som selv vil leve under slike omstendigheter kan ikke sette krigen i gang.

Det andre alternativet er en fastlåsing av den nåværende situasjon med to store militære maktblokker, der hvert enkelt land må bære svære forsvarsutgifter og en lang militær tjenestetid. Hvor lenge skal dette vare? I ti, femten eller i hundre år? Jeg reiser spørsmålet, fordi vi bør gjøre oss opp en mening om det. Hvis det ikke kan gis noe svar, så avsløres en svakhet ved den politikk vi fører. Jeg venter ikke at noen skal angi et bestemt antall år, men vi må se det urimelige i overhodet ikke å ha noen mening om det. Det vil vel også være realistisk å regne med at i et for langvarig kapprustingsløp vil diktaturlandene seire og demokratiene lide nederlag.

Og i mellomtida står verden ikke stille. Til enhver tid skjer det ting som endrer maktforholdene og skaper nye politiske konstellasjoner, i de enkelte land og mellom landene. NATO-landene har en samlet befolkning på om lag 450 millioner, Østblokken med Kina bort imot 900 millioner og nøytrale stater i Afrika og Asia om lag 700 millioner. NATO-blokken er bare en liten del av verden. Vinner vi venner etter som tida går, eller taper vi venner? Arbeider tida *for* oss eller *mot* oss? Jeg kan ikke gi noe klart svar, men det skjer ting i verden

som vi må se og ta hensyn til. Vi kan ikke tillate oss uten videre å gå ut fra at tida arbeider *for* det vi gjerne kaller den demokratiske verden.

Men vi lever på den samme kloden, og vi må leve *med* hverandre. Vil det være mulig i det lange løp med en form for sameksistens, dersom den ene militære maktblokken fortsatt skal være et kommunistisk diktatur og den andre en demokratisk, men kapitalistisk verden? Motsetningene vil være for store, frykten vil holdes ved like, og det vil ikke kunne bli noe naturlig tillitsforhold mellom slike maktgrupper. Hvis en derimot kunne tenke seg utviklingen av den kapitalistiske verden i mer sosialistisk retning og av den kommunistiske i mer demokratisk retning, så skulle *det* etter hvert kunne gi økte muligheter for sameksistens og samarbeid, for minsket frykt og for større gjensidig tillit. Det finnes ingen instans som kan beslutte noe om en slik utvikling. Vi kan ønske det og håpe det, og etter evne arbeide for det. Det vil i tilfelle bli spørsmål om en langvarig omformingsprosess, men det er ingen helt urimelig tanke at en slik utvikling kan komme til å finne sted. Den kapitalistiske verden er ikke lenger det den var. Jeg tenker da ikke bare på at sosialdemokratene nå er med i regjeringene i de fleste land i Vest-Europa. Jeg tenker også på at den britiske arbeiderbevegelse har en betydelig innflytelse på britisk politikk også under en konservativ regjering, og at den har satt sitt preg på samfunnsstrukturen i landet. Utviklingen i USA viser også at fagorganisasjonen har en stadig voksende politisk innflytelse. Av en undersøkelse i 1949 går det fram at av alle sysselsatte i USA var hver 8. person i offentlig tjeneste, og hver 5. dollar av nasjonalformuen var offentlig eiendom. India som har bort imot 400 millioner innbyggere, kan komme til å spille en rolle som mellommann mellom øst og vest. Ennå har ikke India noe utbygd demokrati, men den politiske utviklingen går i demokratisk retning, og den økonomiske i sosialistisk retning.

Hvordan er mulighetene for en demokratisk utvikling i kommunistlandene? Det er vanskelig å si. Jeg tror det er realistisk å ha som utgangspunkt at det kommunistiske samfunnssystem er fast forankret, særlig i Sovjet-Unionen. Det er liten grunn til å tro at Deutscher har rett når han hevder at det om 5-6 år vil være flere politiske partier i Sovjet. Men det kan være håp om at den bevegelse som nå er i gang, etter hvert vil kunne føre til mer personlig frihet, mer rettssikkerhet, mer demokrati - med de konsekvenser dette vil måtte få for Sovjets alminnelige innenriks- og utenrikspolitikk. Det vil jo ikke være noe urimelig om det nå etter 40 år kommer en slik utvikling. Det urimelige er at den ikke er kommet før. La gå at vi kan komme til å oppleve skuffelser og tilbakeslag, det gjør vi så ofte. Her ligger like fullt et håp om et tryggere grunnlag for freden i verden. Vi bør derfor gå inn for en mer aktiv og konstruktiv politikk fra Vestmaktens side. Og vi bør gå inn for at NATO får et klart politisk

perspektiv. Den nærmeste oppgaven må være å få til en avtale om å stanse prøvene med kjernefysiske våpen.

Jeg gjentar at ingen kan si noe sikkert om hvordan utviklingen kan komme til å gå. La oss iallfall hilse med glede den utviklingen som nå ser ut til å være i emning i Sovjet-Unionen og i de andre kommunistlandene, og la oss i den utstrekning vi har muligheter for det, støtte opp under de krefter som står bak denne utviklingen.